

20 DES 2007

Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

JUSTISDEPARTEMENTET	
20 DES 2007	
SAKSNR.:	200400435
AVD/KONT/BEH	SA SAK/AKN
DOK.NR.	62
ARKIVKODE:	511.71

Oslo, 19.12.2007

HØRING – RAPPORT "RETT TIL TOLK – TOLKING OG OVERSETTELSE I NORSK STRAFFEPROSESS"

Høringsinstans:

Statsautoriserte translatørers forening
Springarstien 17, NO-4021 Stavanger

Oppsummering av våre premisser:

- Norge er i dag et flerspråklig felleskap hvor alle samfunnsmedlemmene har en "rett til språk".
- En effektiv forvaltning og en god integrering av minoriteter forutsetter en pålitelig og effektiv kommunikasjon til og fra norsk.
- Statsautoriserte translatører har dokumenterte kvalifikasjoner som oversettere av tekster med faglig innhold.
- Statsautoriserte translatører dekker best europeiske språk. På en rekke språk er det mangel på aktive, formelt kvalifiserte utøvere.
- Aktive translatører representerer en unik kunnskaps- og kompetansebase.
- I sine innkjøp av oversettelser må offentlige tjenester prioritere kvalitet.
- Kvaliteten på oversettelser trues av ukvalifiserte, ansvarsfrie leverandører.
- Kvalifiserte tolker er ikke nødvendigvis kvalifiserte oversettere.
- Oversettelse av viktige juridiske dokumenter skjer på altfor tilfeldig grunnlag.

Norge som flerspråklig samfunn

Norge har i løpet av de siste 50 årene fått et nytt selvbilde. Fra å oppleve seg som en homogen, enspråklig nasjon, ble den nasjonale bevisstheten først utvidet til å inkludere nasjonale minoriteter (samiske språk og kvensk). I nyere tid er det blitt vanlig å betrakte Norge som et flerspråklig, flerkulturelt samfunn med norsk som nasjonalspråk og et ukjent antall minoritetsspråk – antakelig over 100.

Moderne velferdssamfunn har et stort behov for flerspråklig kommunikasjon. Økt samkvem med utlandet, internasjonal kriminalitet og økte befolkningsbevegelser generelt betyr at myndighetene, den offentlige forvaltningen og de ulike velferds- og sosialtjenester erkjenner behovet for en pålitelig, effektiv kommunikasjon med en rekke befolkningsgrupper. Parallelt har likestillingen mellom fremmedspråklige og samfunnet for øvrig nedfelt seg i begrepet "Rett til språk". Fremmedspråklige skal så langt det er mulig ha samme muligheter, rettigheter og plikter som resten av befolkningen, og de skal ha en generell rett til å bli hørt og forstått i møtet med storsamfunnet.

Språklig ekspertise

I Norge er statsautorisasjon som translatør det høyeste diplom som kan oppnås innen skriftlig oversettelse til og fra norsk av allmennspråklige, økonomisk-administrative, juridiske og tekniske tekster. Statsautoriserte translatører representerer derfor landets høyeste kompetanse på det området. Trofasthet mot originalen, presisjon og nøyaktighet er nøkkelbegreper i vårt arbeid.

På grunnlag av bestått eksamen kan man få bevilling som statsautorisert translatør fra Kunnskapsdepartementet. En translatør er da bemyndiget til å autorisere oversettelser med et eget, beskyttet stempel, og misbruk av dette kan straffes.

Statsautoriserte translatørers forening (STF) ble stiftet 14. november 1913 og er en av verdens eldste oversetterforeninger. STF har for tiden ca. 200 medlemmer som representerer rundt 20 språk. Engelsk (over 60 medlemmer), tysk (over 30) og fransk (over 20) utgjør alene over halvparten av medlemsmassen. I praksis representerer derfor vår forening mest europeiske språk. Bare tre store, ikke-europeiske språk er representert i STF, med én translatør hver (kinesisk, japansk, urdu). Vår forening organiserer riktignok ikke alle translatører, men man kan gå ut fra at kvalifisert oversetterkompetanse generelt er mangelvare på en rekke minoritetsspråk som det er et anerkjent behov for i Norge.

Offentlige kjøp av oversettertjenester

Som rapporten påpeker, kjøpes oversettertjenester enten direkte fra enkeltpersoner eller gjennom formidlere. Hittil har det vært slik at disse tjenestene betales omtrent likt, uansett leverandør, leverandørkvalifikasjoner og om de kjøpes direkte eller indirekte. I en situasjon hvor prisen er relativt lik, må det være kjøperens plikt å prioritere den beste kvaliteten som er tilgjengelig. For alle språk hvor slik kvalifikasjon finnes, bør derfor statsautoriserte translatører – uansett om de er selvstendig næringsdrivende eller ansatt i oversetterbyråer – prioriteres som leverandører av oversettelser.

En løsning med prisdifferensiering ut fra kvalifikasjoner kan føre til – og har ført til når det er blitt praktisert – at lavere kvalitet foretrekkes. Slike (relativt beskjedne) innsparinger blir fort kostbare når tjenestene som kjøpes, ikke holder det nødvendige nivået. Det er heller ikke

vanskelig å tenke seg situasjoner hvor dette kan få alvorlige konsekvenser både for forvaltningen og for brukerne. Skulle kvalifiserte leverandører presses ut av markedet av lavpristilbydere med lav kvalitet, noe man opplever enkelte ganger i dag, vil det selvsagt være svært uheldig for de berørte kvalifiserte leverandørene og deres arbeidssituasjon, men også for forvaltningen som vil miste sine beste og mest effektive partnere, og for samfunnet generelt, som vil miste tilgang til en unik og ofte uerstattelig kunnskaps- og kompetansebase.

Den samme kritikken kan rettes mot ukvalifiserte formidlere av oversettertjenester, hvor de minst seriøse også er de ivrigste til å bruke pris som salgsargument. Erfaringsmessig er formidlernes margin sjeldent mindre enn 40 % – ofte mer – av salgsprisen de tilbyr. De som mangler kompetanse i de språkene de formidler, er også ut av stand til å bedømme sine underleverandører selv. Selger de på pris, må de dessuten tilby elendige vilkår til sine underleverandører og velge lite kvalifiserte medarbeidere, siden de beste ikke vil arbeide for dem.

I tillegg opplever STF at formidlere uten egen kompetanse stempler, skriver under og godkjenner oversettelser med segl som likner translatørenes, uten å dokumentere sin fagkompetanse og uten fare for sanksjoner ved feil. Det oppstår problemer når offentlige instanser, gjennom sin praksis og sine innkjøp, godtar slike eksempler på selvproklamert autoritet og gir faglig troverdighet til oversettelser utført av ukjente eller ukvalifiserte personer eller bedrifter. STF vil generelt fraråde innkjøp av oversettelser fra bedrifter som ikke har den nødvendige kompetansen internt til å kunne gå god for kvaliteten på sine tjenester.

Styret i STF har høsten 2007 vært i møte med Kunnskapsdepartementet og tatt opp spørsmålet om autorisasjon og om hensikten med en autorisasjon når myndighetene tilsynelatende ikke følger opp, men ofte bruker useriøse aktører. De nevnte problemene med bruk av stempler som gir inntrykk av å være offisielle, ble også tatt opp. Det ble dessuten foreslått at tittelen ”translatør” i tillegg til dagens ”statsautorisert translatør” burde bli beskyttet.

Rapporten

I lover og forskrifter presiseres det sjelden hvilke dokumenter som skal eller bør oversettes av statsautoriserte translatører. STF er derfor svært positiv til initiativet bak denne rapporten, der arbeidsgruppens mandat var å ”foreslå nødvendige tiltak for å styrke, forbedre og effektivisere dagens regelverk og praksis for bruk av tolk **og oversetting av dokumenter** under behandlingen av straffesaker”, og å ”vurdere dagens regler/praksis **for oversettelse av dokumenter** i straffesaker”.

Det er viktig at man skiller mellom tolking og oversetting, og vi er glade for at rapporten er inne på akkurat den problemstillingen i kommentaren til § 136 annet ledd første punktum: ”Adgangen til å la en tolk bekrefte oversettelsen er en sammenblanding av profesjoner. Det anses ikke aktuelt å overlate til tolken å foreta skriftlige oversettelser av bevis. Hvis bevis som skal framlegges unntaksvis ikke er skriftlig oversatt, må man enten basere seg på en muntlig oversettelse ved hjelp av tolk, eller saken må utsettes i påvente av at en translatør foretar skriftlig oversettelse.”

Dette står dessverre i kontrast til hvordan mange av våre medlemmer opplever det. Av bekvemmelighetshensyn hender det rett som det er at rettsapparatet ber tolken i en rettssak om å oversette sakspapirene og dommen, i den grad det vurderes som nødvendig. Dette er klart uheldig når vedkommende ikke er statsautorisert translatør, og når det skjer på språk der det

finnes tilgjengelige, kvalifiserte statsautoriserte translatører. Tolkenes kompetanse innen skriftlig oversettelse er ikke dokumentert, og den kan være like mangelfull som translatørenes evne til å opptre som tolk. Denne uheldige situasjonen bekreftes også under 10.11 Godtgjørelse til translatører, der det står at "oversettelser bestilles ofte fra personer som er registrert ved Oslo politidistrikts eget tolkeregister." Enkelte av våre medlemmer har fått beskjed om at de kun får tilbud om å levere oversettelser hvis de er registrert i dette tolkeregisteret, noe vi definitivt oppfatter som "en sammenblanding av profesjoner".

Vi er altså positive til at denne rolleblanding tas på alvor, men vi føler likevel at oversettelser blir nedprioritert når vi leser kommentarene i brevet som ble sendt til høringsinstansene, der arbeidet med å kartlegge de økonomiske konsekvensene av arbeidsgruppens forslag kommenteres. "Det kan opplyses at utgiftene til tolk i politiet er beregnet til kr 24,2 millioner for 2005, hvorav 90 % av utgiftene gjaldt straffesaker. Tolkeutgifter i domstolen for 2005 er beregnet til 41,7 millioner, og til oversettelse 1,7 millioner."

Tallet for oversettelse virker bekymringsfullt lavt, noe som også bekreftes av svarene i Vedlegg 1: Spørreundersøkelse om bruk av tolk og oversetting av dokumenter i straffesaker, Oversettelse av dokumenter: (Spørsmål 21) I hvilken grad har framlagte dokumentbevis foreligget skriftlig oversatt for siktede? Alltid - 0; Som regel - 0; Av og til - 41; Aldri - 55, (Spørsmål 22) Hvor ofte oversettes dommer skriftlig for domfelte? Alltid - 10; Som regel - 11; Av og til - 40; Aldri - 35, (Spørsmål 23) Hvor ofte oversettes kjennelser skriftlig for siktede? Alltid - 4; Som regel - 11; Av og til - 35; Aldri - 40.

Noen kommentarer til regelverkforslagene:

Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven): Forslag til nytt kapittel 7 A: Kapittel 7 A: Tolk i retten

I rapporten står det: "§ 136 annet ledd første punktum skal lyde: Oversettelsen skal så vidt mulig være bekreftet av statsautorisert translatør."

STF er glad for at statsautoriserte translatører nevnes, og at den tidligere referansen til bruk av tolk for å gjøre oversettelser, er fjernet. STF mener imidlertid at oversettelsen bør være utført av en statsautorisert translatør, ikke bare bekreftet.

Vår andre betenkning gjelder oversettelser til fremmedspråk, for i kommentaren lenger bak i rapporten står det at "bestemmelsen gjelder dokumenter som partene har fått oversatt til norsk."

Vi kan lese følgende i 4.3.5 Oversettelse av dokumenter: "I intern norsk rett er det ingen lovhjemmel for oversettelse eller tolking av sakens dokumenter fra rettsspråket til et fremmed språk." STF mener likevel det er uheldig at det ikke sies noe om bekreftelse av dokumenter som oversettes fra norsk til fremmedspråket. I den grad de skal oversettes, bør det naturligvis kreves samme type bekreftelse. STF foreslår derfor at det i kommentaren står at "bestemmelsen gjelder dokumenter som partene har fått oversatt til norsk eller fremmedspråket".

Det er også grunn til å legge merke til § 136 annet ledd annet punktum, som ikke foreslås endret: "I andre saker end straffesaker er dog bekræftelse unødvendig, naar parterne er enige om, at oversættelsen er rigtig, og retten ikke finder grund til at tvile paa det." STF forstår at

rapporten gjelder straffesaker, men vi mener likevel at denne formuleringen er både uheldig og utydelig.

Kommentarer til 5.4.1 Hvilke dokumenter bør oversettes

Under "Forskrift 25. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) § 2 – 8 første ledd nytt siste punktum" kan man lese følgende:

"Tiltalebeslutning skal alltid oversettes skriftlig." I kommentarene står det at "det foreslås at tiltalebeslutning, pågripelsesbeslutning og siktelse som danner grunnlag for begjæring om varetektsfengsling eller pådømmelse, alltid skal oversettes skriftlig."

Under 5.4.1.3 Andre saksdokumenter står imidlertid dette: "... men dagens praksis hvor andre saksdokumenter enn tiltalebeslutninger, rettsmiddelerklæringer og dommer bare unntaksvis oversettes skriftlig, er betenkelig."

Det er derfor grunn til å legge merke til følgende, litt senere i 5.4.1.3: "Et annet alternativ er å foreslå tilsvarende regel som EU-kommisjonen har foreslått. Forslaget går ut på en rett til skriftlig oversettelse av alle relevante dokumenter for å sikre en rettferdig rettergang. Med 'relevante dokumenter' menes, så vidt arbeidsgruppen kjenner til, alle dokumenter som man trenger både for å forstå saken mot seg og for å forsvare seg, dvs. for eksempel rapporter fra vitneavhør, sakkyndigerklæringer og beslagsrapporter." Dette er et forslag STF støtter.

I 5.4.1.3 Andre saksdokumenter står det: "Arbeidsgruppen ser imidlertid at det vil være vanskelig å gi generelle regler om hvilke dokumenter som skal oversettes. ... Arbeidsgruppen mener likevel at dette i utgangspunktet kan overlates påtalemyndighetens skjønn, i samsvar med den foreslåtte hovedregelen om oversettelse av dokumenter." STF foreslår at det gis tydeligere føringer for hvilke dokumenter som må oversettes, ikke minst med tanke på de nedslående svarene i spørreundersøkelsen i Vedlegg 1 (som det er referert til tidligere).

Translatørregister/Translatørportal?

Vi har tidligere kommentert "§ 136 annet ledd første punktum: Oversettelsen skal så vidt mulig være bekreftet av statsautorisert translatør", og vi har forståelse for at "så vidt mulig" er tatt med. Det er i dag en rekke språk hvor det ikke finnes statsautoriserte translatører, eller hvor de som har bestått eksamen, ikke har funnet det aktuelt å velge translatøryrket og heller har satset på en annen, sikrere levevei.

Problemet er imidlertid hva man gjør når man ikke får tak i en statsautorisert translatør. Er det da fare for at man "plukker fritt" uten hensyn til kompetanse? I så fall er det nesten slik at den gamle formuleringen om at "Oversettelsen maa være bekreftet av en translatør, som er godkjendt av det offentlige, eller av en tolk, som retten har opnævnt eller godkjendt" fungerer bedre i de tilfellene der det ikke er mulig å skaffe en statsautorisert translatør.

Å oversette fra et fremmedspråk til sitt eget på en feilfri, trofast og elegant måte kan i seg selv være et verdig livsprosjekt. De som velger en slik levevei, må oppmuntres og støttes i det, for de beriker både stor- og minoritetssamfunnet med sin kompetanse, med de impulsene de målbærer, og med den forskyvningen av kulturelle og menneskelige grenser som de muliggjør. De fremmer integrasjon av utsatte grupper og utveksling mellom kulturer som har manglende kjennskap til hverandre. Kompetansen finnes som regel, men når lovende talenter og selv kvalifiserte translatører velger å satse på andre yrker, tyder det på at profesjonen ikke framstår som attraktiv nok.

For å løse dette alvorlige problemet tror vi flere tiltak vil være nødvendige. På enkelte områder kunne små grep iverksatt av det offentlige, få temmelig umiddelbar virkning. Opplæring av de som skal kjøpe slike tjenester på vegne av forvaltningen, kan være et første, nødvendig skritt. Utarbeidelse av terminologilister på "sjeldnere" språk vil vi også anbefale (noe som også ville bedre tolkingen radikalt), når kommersielle aktører (forlag) ikke ser det økonomisk interessant å utvikle ordbøker. Å bli en god oversetter forutsetter imidlertid mye mer enn det, men så lenge betalingen blir den samme og kvalifisert arbeidskraft ikke prioriteres, kan det virke lite hensiktsmessig å studere videre og satse langsiktig på den aktiviteten.

Vi foreslår derfor at det på sikt jobbes mot en løsning tilsvarende Tolkeregisteret/ Tolkeportalen, men for translatører/oversettere. Her kan det opprettes ulike kategorier på samme måte som for tolkene.

I tilknytning til spørsmålet om et translatørregister, vil vi også legge til en kommentar om "10.11 Godtgjørelse til translatører: Arbeidsgruppen anbefaler at spørsmålet om innføring av faste satser for translatørtjenester i straffesaker utredes nærmere." Dette er det lettere å innføre hvis det knyttes opp mot et slikt register. Det vil også være en betydelig lettelse for kjøpere av oversettertjenester, som på grunn av tjenestens natur i dag ofte er nødt å kjøpe i blinde, eller må basere seg på "rykter".

Vi har også lagt merke til rapportens beskrivelse under 11.2 Domstolenes tolkeregister i Lovisa, der det står at "det er imidlertid et påtrengende behov for å få etablert et regelverk for registeret." Med et eget forskriftsverk med regulering av kvalifikasjonskategorier, rutiner for registrering, sperring av oversettere og endring av kvalifikasjonskategorier, kan man også regelfeste kriterier for når man kan tilkalle oversettere med lavere kvalifikasjonskategori. Det bør også regelfestes hvem som skal bruke registeret. Et translatørregister skiller seg i så måte lite fra et tolkeregister. Det er også grunn til å merke seg kommentaren om at "arbeidsgruppen har inntrykk av at registeret – til tross for den korte tiden som er gått – har vist seg som et effektivt redskap for å sikre tolke kvaliteten". Det er grunn til å tro at det samme vil gjelde for et translatørregister.

Våre konklusjoner:

- Det er en stor fordel og en språklig berikelse for et samfunn å ha gode oversettere.
- Viktige, relevante juridiske dokumenter skal oversettes til språket til den som berøres. Det bør utarbeides retningslinjer for det for å begrense rådende skjønn.
- Statsautoriserte translatører prioriteres som leverandører av skriftlige oversettelser.
- Det opprettes en translatørportal, etter modell av tolkeportalen.
- Offentlige innkjøpere av oversettertjenester får nødvendig opplæring og kurs i bruk av denne eller/og annet verktøy.
- Det utarbeides offentlig støttede terminologilister på språk hvor ordbøker er mangelvare.
- Lovende talenter oppmuntres til å satse på en utdanning som translatør på språk hvor slike kvalifikasjoner er mangelvare.